

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولنور علم و صنعت مجموعه سی

ایکینجی سنه: اوچنچی جلد

نومرو: ۳۲

۵ آغستوس ۳۳۸

فلسفه

زیبایه‌های فیزیک

و
تجربیات روحیه

[مابعد]

«تجربیات روحیه» نك بو آنه قدر كجكمه سسته
بادی اولان سبباك بر فسمی عرض ایندم . فقط
بكا قابله ساكثر عالملك فقی ذسانی سرك طرزده تدقیق
ایته یهرك باشقه مجراده كینه لریك دها درین سبیلری
واردر .

فی الواقع علوم جدیده نك هیئتکزی هلاقه دارایدن
مسئله لره اهمیت و برمهرك آرقه چورمه سی ایلک نظرده
شاشله جق برشیدر . چونكه مشاهده و تجربه اساسلریته
ابتنا ایدن بو علملرك نه شكل و ماهیتده اولورسه
اولسون بوتون واقعه لری اولانجه بیطرفلرله تدقیق
ایتمه لری ایجاب ایدر . و هله اولیده معناسز کوروس
بولاقیدنك حقیقی و درین سببی علوم جدیده نك سجه
سنده ، صفت فارقه سنده آرا مالیدر . بونك ایچون
اول امرده بو صفت اوزرنده برآز توقف ایدرهرك
آكلاشمه قی لازمدر . هیچ شیهه یوق که « اصول
تجربی » علم جدیدك آئیدر . فقط بوندن علوم جدیده نك
ساحه تجربیه بی علوم قدیمه دن ازهر جهت ده ازیاده
توسیع ایندیکی معناسی آكلاشیلماسین . بالعکس
علوم جدیده تجربه ساحه سی برچوق جهتلرده دارالتمش
وقابل انكار اولمایان قوتیده بو یوزدن قازانمدر .
چونكه هب بیلوروزكه قدما خلی ترصدلرده بولمشر
و حق تجربه لر یاشمشردر . یالکیز بومشاهده و تجربه لر
بر اصول ، برحدود داتره سنده جریان انقبوب کلیشی
کوروزل و تصادفی اولوریدی . مع مافیته علوم جدیده نك
مدار افغانی اولان « اصول تجربی » ك یکی برترصد ،
یکی بر تجربه میدله کتیردیکی هکله ایدله سین . چونكه
بویله بر شی یوقدر . متأخرین علماده متقدمین علما
کی مشاهده و بولر کی تجربه ایدیور . آرا لرنده
یالکیز برفرق وار : اسکیلرک هرجهته داغبتدقلری
مشاهده و تجربه لر یکیلر بر نقطه ده تکلیف ایندیله
مساحه ! یعنی اسکیلر اولوروز ، حسابسز ایش
کورور کی یکیلر اولچو و حسابدن آیرلانه و منحصرأ
بو بیزانك اطرافنده طویلانه قرار ویردیله .

ینه بیلوروسکزر که « قانون » ك بونکونی معناسی ،
مقادیر متحوله آراسنده کی نسبت ثابتك افاده سندن
باشقه برشی دکادر . ذانا علوم جدیده « علم جبر »
ایله دوغمنه باشلامشدر . و قناکه « جبر » شایتلری
یعنی واقعه لری حساب آغنه آلابله جك بر قدرت
والاستیقت اکتساب ایندی . علوم جدیده ده ریاضیه
مقیاسه ، ریاضیه عمومیكکنه داخل اولفه یوزطوتدی .
ینه کم علوم جدیده نك ك اسکیلرندن اولان « علم
هیئت » ایله « علم میخانیک » ریاضیه شکنده وجوده
کان علملرك ایلسکی اولدیله . بوندن صدورکه عینی
[۱] مابعد : ۲۹ ، ۳۱

ماهیت ریاضیه ده « حکمت طبیعی » یعنی « فیزیک »
کادی . دهاسوکر حکمتدن کیمیا دوغدی . بوده
عینی صورته مساحیه و وزن جملرك مقایسه سته استناد
ایندی . کیمیا بی « حیاتیات » تعقیب ایندی . واقعا
بو علم هنوز ریاضی بر ماهیتده اولادقن ماعدا اولفه ده
یاقین دکلمه ده حیاتیات قانونلریك فیزیولوژی واسطه
سیله کیمیا ایله فیزیکه و دولایسیله میخانیکه ارجاعی
آز اشتهاله تعقیب ایندن دکادر . الحاصل علوم
جدیده بر مفکوره یه کیدر کی متصل ریاضیه ده دوغرو
قوشیور و هرشیدن اول مساحیه ای استمداف ایدیور .
حق حسابی ، مساحیه بی هنوز تطبیق ایدمه کی
موضوعلرده بیله بالاکخره قابل مساحه اولایبله جك
طرزله یاقلاشیور و متناقضی برافور .

حال بوکه روسی حادثه لرك اساسی حساب و مساحیه
کلیله جك موضوعلردن اولادنی ایچون علم جدیدك
بو خصوصده کی ایلک حرکتی حادثات روحیه برینه
قابل اقامه و عینی زمانده قابل مساحه بعض حادثه لر
بولوب بولنه مایه جقی آرامق اولدی . نینه کم
بعض حادثه لردن شعور ایله دماغك مناسبتدار
اولدنی کوروزمجه مان دماغی یاقلا دی و اولانجه اجمعی
بوعضوه حصر ایندی . فقط بو حکمی و بر دکاری
زمان دماغك ماهیتی بیلکاری یوقدی . یالکیز آله
مادی ، قابل وزن و مساحه ، تقسیم و مجزیه مستعد
وبنا علیه میخانیک حادثه لره قابل ارجاع برشی کیمشدی .
ایشته بو قایله درکه دماغی حادثه لرك ذهنی و روسی
حادثه لره معادل اولدیفته و مسائل روحیه نك بولر زده
تدقیق ایدلمی مناسب اولاجنه حکم ایدلی . نینه کم
(۱۷) نجه عصردن بو کونه در بوتون روحیات ، بوتون
مابعدالطبیعه هب بومعادنی التزام و اعلا ن ایندی . آرتق
ایسترمادی بونك دماغی کی حادثات روحیه حادثات
دماغیه نك « منضمه » و یا « حادثه کاذبه سی » اولسون ؛
ایستروا زانچیلرك ادعای کی روسی و دماغی حادثه لر
بر سطح اوزرنده فرض ایدله لرك هر ایکسی ده بر اصلک
مختلف لسانلرده کی ایکی ترجمه سی کی کوسترالین ؛
هر ایکسی سنده ده روح ایله ماده ، تفکر ایله دماغ
هینی معاده و یکدیگرندن فرقسز نك برشی عدا اولیور
دیمکدر . نینه کم بو کونك عالمرنه کوره دماغی
حادثه لرله روسی حادثه لر آراسنده قطعی بر « وازات »
واردر و بو فرضیه علمی بر حقیقتدر . بونك ایچون
زمانه نك غالب فلسفه سی و حاکم علمی بو فرضیه بی
صارصه بیله جك هیچ بر تنقیدی دیکلمك ایستهمیور
و بوندن عاداتا بره سوق طبیی ایله قاجیور . حال بوکه
سزده بالعکس تام بونری اورکوتنه جك شیرله اوغرا
شیورسکیز . چونکه توجه ایندیکی کوروسو واقعه لر عاتماً
دکلمه ده اکثر بته وازات فرضیه سی خیر بالابه جق
ماهیتده درلر .

شیمیدی . صاحب مزده ایلر یله بیلک ایچون قارشیمزه
چقان بو فرضیه نك قیمت و ماهیتی امتحان ائمک و کندی
کندیمزه بر جواب و برمک مجبوریتده یز . بوراده
مسئله نك نظری مشکافی اوزرنده اصرار ایتمه جکم .
چونکه کرک « ماده و حافظه » نام آئرمده و کرک
« روح و بدن » نام قونفراسیمده [۱] موازاتك حرفیا

و تقاضی اولاراق تلقیسنده فرضیه نك کندی کندی
تقاض ایدر ماهیتده اولدیفنی کوسترمشدم ، بوراده
واقعه لره مستنداً کوستردیمک دلایلره علاوه دییه .
جکمکه قشردماغینك جزء فرد و جزء لایجزیلرله افاده
ایندیکی حرکتلری پرده شعور لسانیه تکرار ایدمه جك
بر سوس طاقینه طبیعتك نه مجبوریتی واردر ؟ بو
مجبوریتی میخانیک قانونلرله و میخانیک ماهیتله ایضاح
ایتمک امکان اولمادیکی کی حیاتیات نقطه نظرندن
دخی ایضاح ایدمیز . چونکه بوتون زائد عضولرك
شوره اوغرادنی ، فائده سز عضولرك محو اولدنی
معلوم ایکن شعور ذیلان شی شاید زائد برعضو ،
فائده سز و تأثیرسز بر وظیفه حیاتیه یعنی دماغك بر
نسبه ثانیه سی اولسه ییدی طبیعتك بونی چوقدن محو
ایتمه سی و یا شوره اوغرا تمه سی ایجاب ایدردی .

فرض ایدم که شعور ناصیله بر دغه ظهور
ایتمشده اوندن وجود . فقط یته بیلوروزکه شعور
لر و سز زائد بر فعالیت اولسه ییدی ظهورندن برمدن
سوکرأ غایله اعتیادی افاله منقلب اولامی و بوتون
اعتیادی حرکتلر کی میخانیکه لرك غیرمشهور برحاله
کیمه سی ایجاب ایتیمیدی ؟ فقط بونظری ملاحظه لرده ده
اصرار ایتمه جکم . ادعای ده صریح عرض ائمک
ایسترم : بیطرف اولق شرطیله دینه بیلرک روسی واقعه لرك
شهادت تدقیق ایدیلر سه بولر ، وازات فرضیه سی نه
تصدیق و حق نمده تلقین ایدمه جك بر ماهیتده درلر .
ملکات روحیه نك دماغه معین محل و مرکز لری
اولدیفته دائر واقع اولان و ذهابلردن بالتجربه
ایند بخش اولان یالکیز حافظه ، بالخاصه حافظه
کلاندر . هله حکم ، استدلال و سایر بوتون روسی
قابلیت لرمندن هیچ بریسنك دماغه مادی و معین
حرکانه نقابل ایدن ایزلری اولدیفنی فرض ایندیله جك
الله اك اوافق بر دایل علمی بیله یوقدر . یالکیز
- حافظه کات خسته لری - که « آفازی » ذیلان
« ضیاع کلام » در - نك بعض تعاریج دماغیه نك
بره لریته نقابل ائمی کورولسی اوزرینه بوندن استدلال
حافظه ساده ده دماغك بروطفه سیدر طن ایدلی .
یعنی قشردماغی بر فوطوغراف قلیشه سی و یافوئوغراف
یلاق کی تخمین اولندی . کله لرك خاطراتی ایسترم
سیمی ، ایسترمصری ، ایسترمحرک اولسون بوقلیفه
و یلاقره منتقش اولیور دیندی . حال بوکه دماغك
آفتلرله حافظه خسته لری آراسنده بره وازات و تقابل
نام اولدنی ذهابی و برن بو واقعه لری یاقیندن تدقیق
ایدیکز (احسانسات و حرکت واقعه لری تصریمه
حاجت کورمه دن بر طرفه برافیورم . چونکه اجتهاده
نظراً دماغی آنجی حاسی - حرک بر عضو اولاراق
طانیدیفنی بیلوروسکزر) کوره جکسکزر که بولر آنجی
حافظه مسئله لریته منجر اولیور و بومعومی مسئله دن مان
ضیاع کلامك احلاله انتقال ایدیلور که ایشته یالکیز
بولر زده بر احلال وازات مذهب فلسفیه سی ایچون سوزده
تجربی دلایله مستند بریداً تشکیل ایدیور !
دارالفنون روحیات معلمی

مصطفی شکیب

[۱] (دولاه ده) (نومر : ۱۲-۶) نقل ایشلدی .